

Miscellanea

Alpski botanični vrt Juliana praznuje 90 let

V letu 2016 mineva že 90 let, odkar je tržaški posestnik Albert Bois de Chesne (1871-1953) kupil del Tožbarjeve zemlje na pobočju Kukle v Trenti in ustanovil alpski botanični vrt. Čeprav je bil Bois de Chesne že iz gimnazijskih let navdušen botanik, je moral po končanem študiju gozdarstva prevzeti očetovo podjetje, ki se je ukvarjalo s trgovino z lesom. Tako je šele pri 54 letih prodal gozdove v Slavoniji in v Trenti kupil zemljo za vrt. Na razgibanem terenu v bližini cerkve Sv. Marije je že raslo nekaj dreves in stalo nekaj večjih skal. Ker v vrtu ni bilo izvira, so pod slapom, ki se nahaja v bližini, postavili zajetje in vodo po ceveh napeljali v vrt ter ozemlje ogradili. Jeseni leta 1926 so bila začetna dela na vrtu opravljena in spomladi naslednjega leta so v vrt začeli prinašati rastline. Prinesli so jih iz Julijskih Alp, Furlanskega hribovja, s kraških košenic in predalpskega sveta, nekaj pa tudi iz Karavank in Kamniško-Savinjskih Alp. V vrt so posadili tudi nekaj »tujk«, ki jih je Bois de Chesne dobil iz drugih gorovij po Evropi in okolici (Atlas, Kavkaz).

Bois de Chesne (levo) in Julius Kugy (desno) na Belvederu leta 1939, foto posredovala hči Olga Bois de Chesne

Čeprav bi ime Juliane lahko povezali z Julijskimi Alpami, je Bois de Chesne vrt poimenoval po svoji ženi Juliji. Z nasveti o urejanju botaničnega vrta in s podatki o nahajališčih nekaterih vrst so ustanovitelju pomagali tako tuji kot slovenski botaniki (Henri

Correvo, Lino Vaccari, Alfonz Paulin, Julius Kugy, Carlo Marchesetti, Rajko Justin in Franc Juvan). Za prva vrtnarja v Juliani je Bois de Chesne zaposlil Antona Tožbarja in Ančko Kavsa. Leta 1930 je vrt dobil vpisno knjigo obiskovalcev, v kateri so vpisi do leta 1942. V vrtu so že takrat nabirali semena in izdajali sezname za izmenjavo, ki so jih takrat imenovali *Delectus seminum*.

Po kapitulaciji Italije vrt ustanovitelju Bois de Chesnu ni bil več dostopen, kljub temu pa sta vrtnarja zanj skrbela po svojih močeh. Po drugi svetovni vojni so se za vrt zavzeli številni slovenski botaniki, med njimi moramo omeniti dr. Angelo Piskernik (1886–1967), ki si je vsa leta po vojni prizadevala, da bi Juliano obnovili, zanj skrbeli in jo tudi zavarovali. Leta 1949 je bil sklican posvet o Juliani, kjer so določili, da začasno upravo prevzame Gozdarski inštitut, že konec istega leta pa je upravljanje vrta prevzel Prirodoslovni muzej Slovenije. Leta 1951 so Juliano z objavo v Uradnem listu zavarovali kot spomenik oblikovane narave. V nadaljnjih letih je posebna komisija ugotovila, da Juliana muzej preveč bremeni, zato je prešla pod upravo različnih krajevnih organizacij.

Leta 1958 se je na pobudo Zavoda za spomeniško varstvo začelo oskrbovanje in obnavljanje vrta. Obnovitvena dela je vodil strokovnjak za hortikulturo prof. dr. Ciril Jeglič (1897–1989), že leta 1960 pa mu je pomagal takratni kustos za botaniko v Prirodoslovnem muzeju, prof. dr. Tone Wraber (1938–2010). Leta 1962 je Juliana dokončno prišla pod upravo Prirodoslovnega muzeja Slovenije. Med letoma 1963 in 1968 je bil strokovni vodja vrta prof. dr. Tone Wraber, ki pa je z vrtom ostal povezan tudi kasneje, vse do smrti. V vrt je prinašal rastline, pomagal z nasveti in določitvami nekaterih vrst. Sedem let je bil muzej, in s tem tudi vrt, brez kustosa za botaniko. Od leta 1975 je skoraj štiri desetletja Juliano strokovno vodila dr. Nada Praprotnik, do upokojitve leta 2013, ko sem strokovno vodstvo vrta prevzela avtorica tega prispevka. Že na začetku svoje poklicne poti je dr. Praprotnikova v Prirodoslovnem muzeju pripravila razstavo ob 50-letnici Juliane. Vrt je predstavila na mednarodnih simpozijih, v številnih člankih in predavanjih. O Juliani je napisala kar 4 vodnike, v strokovni reviji *Scopolia* je objavila članek o seznamih rastlin v Juliani in

Belarjevi dnevi. Foto: Jože Mihelič

pripravila opise vrst za Interaktivni vodnik po Juliani. S Cirilom Mlinarjem sta ob 80-letnici Juliane pripravila kratek film. Ne smemo pozabiti na vodenja po vrtu, ki jih je pripravila za odrasle obiskovalce in številne otroke - udeležence Belarjevih dni. Po smrti vrtnarja Jožeta Završnika (1946-2005), ki je obiskovalcem znal slikovito razlagati o vrtu in rastlinah, za Juliano skrbita njegova žena, Marija Završnik (hči prvega vrtnarja Antona Tožbarja), in njun sin, Klemen Završnik, diplomirani inženir agronomije in hortikulture. Vsako leto v vrtu nabirata tudi semena, ki jih ob koncu leta pošljemo v Botanični vrt Univerze v Ljubljani in izdamo skupni Index seminum.

Danes v Juliani uspeva okoli 600 vrst alpskih, predalpskih in kraških rastlin. Zaradi nizke nadmorske višine (800 m), sončne lege in toplega podnebja, ki prihaja od juga po dolini Soče, v vrtu najbolje uspevajo prav kraške rastline, predvsem alpske rastline pa je potrebno večkrat ponovno prinesiti iz narave. Triglavska roža (*Potentilla nitida*) redko in bolj blede cveti, zato pa toliko lepše uspeva nizka špajka (*Valeriana supina*). Od alpskih rastlin lahko občudujemo Burserjev kamnokreč (*Saxifraga burseriana*), Sternbergov klinček (*Dianthus sternbergii*), mlečnobeli (*Androsace lactea*) in kuštravi oklep (*Androsace villosa*), pirenejsko zmajevko (*Horminum pyrenaicum*), več podvrst alpskega maka (*Papaver alpinum*) in poleglo alpsko azalejo (*Loiseleuria procumbens*), če omenimo samo nekatere. Čeprav je simbol vrta Zoisova zvončica (*Campanula zoysii*), lahko na gredici vidimo le njeno listno rozeto. Veliko alpskih vrst zacveti spomladi ali zgodaj poleti in tako obiskovalci v višku poletja zaman iščejo rastline, ki so jih videli cveteti visoko v gorah, kjer so podnebne razmere drugačne. V vrtu uspevajo tudi številne endemične vrste, kot so kranjski (*Primula carniolica*) in idrijski oz. dražestni jeglič (*Primula x venusta*), Fleischmannovo grabljišče (*Knautia fleischmannii*), Hladnikov grintavec (*Scabiosa hladnikiana*), ozkolistna preobjeda (*Aconitum angustifolium*) in rebrinčevolistna hladnikija (*Hladnikia pastinacifolia*) - sploh slednja v vrtu lepo uspeva. Od znamenitih vrst, ki imajo v Sloveniji klasično nahajališče, lahko spomladanski obiskovalci občudujejo Blagajev volčin (*Daphne blagayana*) in kranjski petoprstnik (*Potentilla carniolica*), kasneje zacvetijo košeničice: gozdna (*Genista sylvestris*) in primorska (*Genista holopetala*). V vrtu najdemo

številne vrste, ki jih pri nas lahko opazimo predvsem v Posočju, a tudi drugod, omenimo Pironovo meteljko (*Medicago pironae*), turinsko perlo (*Asperula taurina*), dvobarvni glavinec (*Centaurea dichroantha*), korenikasto krvo-močnico (*Geranium macrorrhizum*) in klasnato zvončico (*Campanula spicata*). Obiskovalci si v vrtu lahko ogledajo redke in ogrožene vrste. V Sofijini skali se z velikimi socvetji bohoti šopasti repušnik (*Physoplexis comosa*), med skalami pod njim pa modro milje (*Paederota bonarota*). Na več delih v vrtu uspeva alpska možina (*Eryngium alpinum*), ob koncu poletja pa ob vhodu zacveti

Klemen Završnik pri delu v Juliani. Foto: Ciril Mlinar

navadna obročnica (*Adenophora liliifolia*). Od redkih vrst omenimo še opojno zlatico (*Ranunculus thora* f. *pseudoscutatus*) in rumeni sleč (*Rhododendron luteum*). V Juliani uspevajo tudi rastline, ki pri nas v naravi rastejo na kraških košenicah in meliščih ali pa celo samo na Čavnu, med njimi so: ametistasta možina (*Eryngium amethystinum*), navadni bodoglavcevec (*Echinops ritro* subsp. *ruthenicus*), alpski glavinec (*Centaurea alpina*), Jacquinijev ranjak (*Anthyllis jacquinii*) in skalni mleček (*Euphorbia triflora* subsp. *triflora*). Poleg številnih perunik in vrst iz družine kobulnic v vrtu uspeva tudi kar nekaj kukavičevk. Vsako leto cveti lepi čevljec (*Cypripedium calceolus*), maja zacvetijo čeladaste kukavice (*Orchis militaris*), številne pegaste prstaste kukavice (*Dactylorhiza maculata*) in temnordeče močvirnice (*Epipactis atrorubens*), lani je cvetela tudi Rhelikanova murka (*Nigritella rhellicani*). Predvsem v spodnjem delu vrta raste nekaj »tujk« - rastlin, ki pri nas niso razširjene. Med njimi so zanimive: *Braya alpina*, redka križnica, endemična v Vzhodnih Alpah, jetrno zdravje

(*Erinus alpinus*), razširjeno v Pirenejih, Apeninih in Alpah ter hrvaška sibireja (*Sibirea croatica*), ki uspeva le na Hrvaškem in v Hercegovini. Na koncu ne smemo pozabiti na rastlino, ki je v Trento privedla Juliusa Kugyja. Skrivnostna *Scabiosa trenta* ali - kot so kasneje ugotovili - bleda obloglavka (*Cephalaria leucantha*), zacveti, ko se poletje poslavlja, in nas spomni na enega prvih raziskovalcev naših Alp, Balthasarja Hacqueta. V vrtu nikoli ne bomo na enkrat videli cveteti vseh zgoraj naštetih rastlin, a ob vsakem obisku nas lahko razveseli vsaj kakšna.

Za obiskovalce sta v vrtu za izposajo na voljo interaktivni vodnik s podrobnimi opisi 100 vrst in priročnik o 99 rastlinskih vrstah Juliane, v vhodni hišici pa je možno kupiti tudi publikacije o vrtu. V zadnjih letih na spletni strani Juliane objavljamo foto novice o tem, kaj v vrtu cveti, vestno jih pripravlja Klemen Završnik.

Ob 90-letnici smo v Juliani pripravili pester program, več o tem si lahko preberete na spletni strani vrta (<http://www.pms-lj.si/juliana/si/>) in Prirodoslovnega muzeja Slovenije (<http://www.pms-lj.si/si/za-medije/1376>). Juliana je odprta vsak dan od 1. maja do 30. septembra, od 8.30 do 18.30.

Lepo vabljeni, da jo obiščete!

ŠPELA NOVAK

Priročnik 99 rastlinskih vrt alpskega botaničnega vrta Juliana v Trenti.

VIRI

PRAPROTNIK, N., 2011: Alpski botanični vrt Juliana. Ljubljana, Prirodoslovni muzej Slovenije: 133 pp.

Tekmovanje v poznavanju flore 2016

V letu 2015 smo v Botaničnem društvu Slovenije izpeljali prenovu tekmovanja v poznavanju flore za osnovnošolce in srednješolce. Tako v 15. leto organizacije tega vseslovenskega botaničnega tekmovanja vstopamo z novimi pravili, s čimer se tekmovanje postavlja ob bok drugim uveljavljenim šolskim tekmovanjem z dolgo tradicijo. Pa se ob tej priložnosti spomnimo, kako se je vse skupaj začelo ...

V letu 2002 smo v letnem programu dela BDS prebrali naslednje:

»In še o florističnem tekmovanju, ki ga načrtujemo za jesen 2002. Ker je biologija ena od tekmovalno bolj šibkih disciplin (v šolah), nameravamo z letošnjim letom začeti z organizacijo tekmovanj v poznavanju flore za posameznike in krožke višjih razredov osnovne šole in srednjih šol. Podrobnosti o tekmovanju bodo izdelane do pomladi, interesente pa vabimo, da čimprej vzpostavijo stik z Društvom.«.

Prvo tekmovanje iz poznavanja flore je bilo 14. septembra 2002 tudi dejansko izpeljano, in sicer v okolici Biološkega središča v Ljubljani. Udeležilo se ga je trinajst ekip in prva tri mesta so zasedli Novomeščani. V nadaljnjih letih so se pravila in način izvedbe tekmovanja s pridobljenimi organizacijskimi izkušnjami postopoma pilila in izboljševala, lani pa se je ob spodbudi učiteljev na Društvu prvič pojavila težnja, da bi tekmovanje korenito nadgradili v dvostopenjskega. Uradno priznanje tekmovanja z dvostopenjsko organizacijo (na šolskem in državnem nivoju) bo izpeljano v šolskem letu 2015/16.

Da tekmovanje ohrani visok vsebinski nivo, hkrati pa zadosti tudi formalnim zahtevam za primerljivost z ostalimi tekmovanji, smo sestavili obsežen pravilnik o tekmovanju ter v strukturo tekmovanja dodali šolski nivo. Obdržali smo že preizkušeni, utečeni način tekmovanja v parih. Šolsko tekmovanje se izvaja v obliki pisnega testa iz nalog izbirnega tipa. Dosežki na šolskem tekmovanju so pogoj za udeležbo na državno tekmovanje. Državno tekmovanje bo v svojem bistvu ostalo enako, kot je bilo do zdaj: tekmovalci se bodo pomerili v prepoznavanju rastlin na terenu in v izdelavi herbarija.

Letošnje šolsko tekmovanje je že za nami. S pomočjo učiteljev – šolskih mentorjev smo ga izvedli v novembru 2015. Na njem je sodelovalo 12 srednjih in 9 osnovnih šol. Skupno je tekmovalne pole reševalo 147 tekmovalnih parov. Rezultate si lahko ogledate na spletni strani BDS. Tam so na ogled tudi pole s tekmovalnimi vprašanji, kjer lahko še sami preizkusite svoje botanično znanje. Vprašanja sta letos sestavili članici BDS Tinka Bačič in Simona Strgulc Krajšek. Šolski mentorji in tekmovalci so naloge dobro sprejeli in pohvalili. Na šolskem tekmovanju si je bronasto priznanje in udeležbo na državnem tekmovanju prislužilo 85 tekmovalnih parov. Državno tekmovanje bo v soboto, 14. maja 2016, na Osnovni šoli Moravče. Najuspešnejši tekmovalni pari bodo prejeli srebrno ali zlato priznanje, ki ga bodo lahko predložili kot izjemen dosežek, s katerim se izkazujejo pri pridobitvi Zoisove štipendije.

Organizatorji tekmovanja bi se radi zahvalili vsem mentorjem, ki so bili pripravljeni prevzeti organizacijo šolskega tekmovanja na šolah in ki v prijetnem duhu odpirajo oči učencem in dijakom za svet okoli nas. Zahvala gre tudi Špeli Novak, ki je veliko prispevala k uspešni prenovi tekmovanja. Želimo si, da bi prenovljeno tekmovanje pritegnilo še širši krog mladih in jih navdušilo za spoznavanje rastlinskega sveta.

ROK ŠTURM, vodja tekmovanja

Podelitev diplome dr. Angele Piskernik tudi članom BDS

Komisija za varstvo gorske narave pri Planinski zvezi Slovenije že od leta 2009 podeljuje diplome dr. Angele Piskernik, ki je bila prva slovenska naravovarstvenica, botaničarka, muzealka in pobudnica ustanovitve gorske straže.

Diplome se praviloma podeljujejo gorskim stražarjem, varuhom gorske narave in drugim zaslužnim posameznikom za njihovo življenjsko delo. Diplomo je leta 2009 prejela tudi članica našega društva dr. Nada Praprotnik.

Prejemniki diplome dr. Angele Piskernik v Škofji Loki, 27. februarja 2016

Letos je bila slovesna podelitev 27. februarja v Škofji Loki, na zboru odsekov za varstvo gorske narave. Med sedmimi prejemniki priznanja so bili tudi trije člani Botaničnega društva Slovenije: Drago Cenčič (PD Pošte in Telekomov Ljubljana), Branko Dolinar (PD Ljubljana Matica) in Dušan Klenovšek (PD Lisca). Vsi trije že dolga leta delujejo pri varovanju in ohranjanju gorske narave, vzgoji gorskih stražarjev in objavljajo razne prispevke z naravovarstveno vsebino.

Diplome sta podelila Irena Mrak, načelnica komisije za gorsko naravo, in predsednik PZS Bojan Rotovnik. Prejemnikom diplome iskreno čestitamo.

JOŠT STERGARŠEK